

надихати педагогів у всьому світі. Його спадщина є нагадуванням про те, що освіта завжди має бути зосереджена навколо потреб та інтересів дитини, що психологічні принципи можуть бути використані для створення ефективного та комфортного середовища навчання, що сприятиме природньому розвитку учнів [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 22 с.
2. Рощук Л. Г. Виховання моральної культури майбутніх учителів початкової школи в процесі вивчення історії педагогіки (педагогічної діяльності Януша Корчака). *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: «Педагогічні науки». 2019. № 1. С. 227–231.
3. Рябоконт В. В. Януш Корчак: життя, подароване дітям. *Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці*. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. № 20. С. 73–75.
4. Сейко Н. А., Серадська-Базюр Б. Януш Корчак в українських та польських дослідженнях кінця ХХ – 10-х рр. ХХІ століття. *Українська полоністика*. 2017. № 14. С. 124–134.

Наталія Коляда

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,

головний науковий співробітник

відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

ДИТИНСТВО ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Дитинство – це соціальний феномен, фактор створення нового світового порядку, невід'ємна частина способу життя та культури людства; соціальне явище, яке визначає роль, місце і становище дітей у державі і суспільстві, стан та рівень ставлення дорослих до дітей, створення достатніх і справедливих умов для виживання та розвитку дітей, для захисту їхніх прав шляхом формування та реалізації адекватної соціальної політики держави.

Дитинство – своєрідний етап у розвитку людини, психолого-педагогічний та соціокультурний феномен, що має власну історію та логіку розвитку. З точки зору лексикографічних джерел, дитинство – це «етап онтогенетичного розвитку людини, що охоплює період від народження до підліткового віку» [3, с. 147]; «період інтенсивного фізичного та психічного розвитку індивіда, протягом якого відбувається підготовка його до життя дорослих. Ця підготовка забезпечується системою навчання та виховання і є наслідком засвоєння досвіду людства, здобутків його матеріальної та духовної культури» [2, с. 94]; «складний багатовимірний феномен, який, маючи біологічну основу, опосередковується різними соціально-культурними факторами. Як особливий соціальний феномен дитинство носить конкретно-історичний характер. У різні історичні періоди розвитку суспільства воно мало різне трактування, зміст і структуру, при цьому різним було і ставлення дорослих до дитинства» [5].

Особливого трактування і звучання набуває категорія дитинства у творчій спадщині відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського, який підкреслює, що «дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя...» [6, с. 15].

Дійсно, дитинство – це не підготовка до життя, а саме життя, і дитина – не майбутня людина, а просто людина, яка «володіє свободою «бути» і «стати»,

правом бути зрозумілою і прийнятою іншими, здатністю приймати і розуміти інших, здійснювати відповідальний вибір, будувати свої відносини з дорослими не як зі своїми «господарями» і «менторами», а як з рівноправними, хоча і не однаковими партнерами по життю» [5, с. 74].

Грунтовне та всеохоплююче визначення категорії «дитинство» дає академік А. Богуш: «Дитинство – це період народження і становлення особистості з її майбутніми духовними і моральними цінностями, період пізнання соціуму і її величності Людини; відкриття дитиною царини життя на планеті Земля в усьому його розмаїтті, з усіма позитивними і негативними проявами; це перші кроки навчання; це жадоба знань, це перші радощі, перші розчарування і перші сльози... Це нарешті фундамент становлення громадянина і патріота своєї країни» [1, с. 92].

На кожному етапі свого антропологічного, соціального, цивілізаційно-історичного розвитку діти, їхні співтовариства виражали себе по-різному: пасивно-виконавчим, слухняним об'єктом дій дорослих; епізодичними стихійними вибухами своєї «внутрішньої енергії», активності різної спрямованості; виступами на підтримку певних соціальних груп дорослих і т.д.

Любов та повага до дитини – найважливіша ідея гуманістичної педагогіки, одним з провідників якої був Януш Корчак (Генрік Гольдшміт) – видатний польський гуманіст, лікар за фахом, педагог і письменник за покликом серця. У міжвоєнній Польщі Януш Корчак створив і реалізував оригінальну систему виховання підростаючого покоління, яка поєднувала психологічні, педагогічні та медичні аспекти. В основу своєї системи Януш Корчак поклав індивідуальний підхід до виховання особистості – визнання унікальності та своєрідності кожної дитини, гуманність та милосердя [4, с. 5].

Досліджуючи особистість дитини, Януш Корчак сформулював три основні права дитини, які визначають напрями виховної діяльності, а саме: «дитина має право на сьогоднішній день; дитина має право на те, щоб бути тим, чим вона є; дитина має право на повагу». Для реалізації цих прав педагог-

гуманіст створив систему дитячого самоврядування, яка передбачала рівноправність дітей і дорослих, відкидала примус у вихованні та опиралась на самовиховання [4, с. 5].

Ще в ранньому дитинстві педагог дійшов рішення присвятити себе допомозі дітям, які страждають від відсутності теплоти й доброти. Так, він першим порушив питання про права дитини: «Немає дітей – є люди», «Дитина має право на повагу».

Головна педагогічна ідея Януша Корчака – це дитина як «повноцінна людина і особистість, а тому завдання виховання він вбачав у вільному і гармонійному розвитку її здібностей, формуванні в душі ідеалів добра, свободи та краси шляхом пробудження бажання до самопізнання, самооцінки та самовдосконалення» [7].

Не випадково, що В. Сухомлинський вважав його «національним героєм польського народу», «людиною надзвичайної моральної краси», а його творчість власним «заповітом на все життя» [7].

В умовах розбудови сучасного суспільства важливого значення набуває проблема майбутнього – дитинства, яке потребує створення та забезпечення умов для розвитку. Дитинство є предметом дослідження багатьох наук: педагогіки, психології, історії, соціології, етнографії та ін. У працях українських та зарубіжних науковців дитинство представлене як неповторний період життя особистості, як духовне, творче, активне начало, що є самоцінним та має унікальну і самобутню функцію в соціокультурних процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Парадигма дитинства у контексті розвитку особистості дошкільника. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди: Науково-теоретичний часопис*. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 92–99.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

3. Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д.]. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.

4. Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878-1942): До 125-річчя з дня народж.: Біобібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2003. 124 с.

5. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія. Київ: Міленіум, 2008. 400 с.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 3. Київ: Рад. школа, 1977. 670 с.

7. Януш Корчак (Генрік Гольдшміт) (1878–1942). ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Видатні педагоги України та світу: інформаційно-бібліографічний ресурс. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/9773-2/>

Наталія Шеленкова

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ДИТИНОЦЕНТРИЗМ

У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА

Навчання в Новій українській школі, її ціннісно-світоглядна домінанта ґрунтується на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема враховує суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяє збереженню